

УДК 613.8/17:37:01+27

DOI <https://doi.org/10.32689/2663-0672-2021-1-10>

Євген ЧОРНОШТАН

доктор філософії в галузі політології, викладач кафедри соціальної роботи та соціології «ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом», вул. Фрометівська, 2, м. Київ, Україна, індекс 02000 (Black53253@gmail.com)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5515-0482>

Eugene CHORNOSHTAN

Doctor of Philosophy in the field of Political Science, Lecturer at the Department of Social Work and Sociology, PJSC "Interregional Academy of Personnel Management", st. Frometivska, 2, Kyiv, Ukraine, postal code 02000 (Black53253@gmail.com)

Бібліографічний опис статті: Черноштан Є. Сенс любові як моральної чесноти лікаря-психолога в контексті духовної парадигми православ'я. *Психологічне здоров'я*. 2021. Вип. 1 (6). С. 86–91. DOI: <https://doi.org/10.32689/2663-0672-2021-1-10>

Bibliographic description of the article: Chornoshtan, E. (2021). Sens ljubovi yak moralnoi chesnoty likaria-psykhologa v konteksti dukhovnoi paradyhmy pravoslav'ia [The meaning of love as a moral virtue of a medical psychologist in the context of the spiritual paradigm of Orthodoxy]. *Psykhologichne zdorovia – Psychological Health*, 1 (6), 86–91. DOI: <https://doi.org/10.32689/2663-0672-2021-1-10>

**СЕНС ЛЮБОВІ ЯК МОРАЛЬНОЇ ЧЕСНОТИ ЛІКАРЯ-ПСИХОЛОГА
В КОНТЕКСТІ ДУХОВНОЇ ПАРАДИГМИ ПРАВОСЛАВ'Я**

Анотація. Постановка проблеми. В сучасних умовах інформаційно-технологічного прогресу спостерігається запад суспільної моралі та падіння загальнолюдських цінностей, порушення традиційного інституту сім'ї, що загострює проблему морального виховання підростаючого покоління і, як результат – зростання ризику кризових станів особистості, які потребують медико-психологічного втручання. Тому актуальним є визначення моральних орієнтирів, на які має спиратися лікар-психолог у процесі своєї професійної діяльності, насамперед питання любові до ближнього.

Формулювання мети статті. Метою є визначення особливості розуміння «любові», як морально-етичної основи професійної діяльності лікаря-психолога, з позицій канонічного православ'я.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тема любові була і є актуальною для всіх часів. Над даною темою замислювалися багато вчених та науковців, серед них: Конфуцій, Платон та Сенека, відомі педагоги – Й. Герберт, Я. Коменський, Дж. Локк, Й. Песталоцці, Ж. Ж. Руссо, а також К. Гельвецій, А. Макаренко, Ф. Прокопович, Г. Сковорода, К. Ушинський, В. Сухомлинський та інші. Особливу увагу слід звернути на праці отців церкви: Іоан Злотоуст, Августин Блаженний, Василій Великий та інші. Серед сучасних учених любов як психологічну категорію досліджували: І. Бех, О. Гай, О. Джура, О. Сухомлинська, К. Чорна, Л. Бабенко, У. Уварова, О. Яковенко та ін.

Матеріали та методи дослідження. В основу методології даної статті було покладено аксіологічне вчення про духовні, моральні, естетичні цінності. Використані наступні методи дослідження: аналітичний, порівняльний, а також богословський, який дозволив осмислити священні тексти християнства.

Виклад основного матеріалу. Поняття «любов» у православній інтерпретації постає водночас і як дар Божий, і як особливий стан душі. На відміну від філософських концепцій любові – ерос, або плотської любові – постає особлива християнська любов, де авторитетом є Бог, у Якому закладені основи любові, доброти, співчуття та миру. На жаль, у наш час відхід від Бога, від розуміння любові як божественного дару, збагачення не духовними, а матеріальними цінностями спричиняють величезні проблеми глобального масштабу, які відбиваються зростанням порушень психологічного здоров'я, агресії, конфліктів, депресії.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Місія лікаря-психолога вбачається, насамперед, в поверненні особистості клієнта до системи справжніх цінностей, серед яких найбільшою, за відомими словами апостола Павла, є любов. Гуманність, милосердя, співчуття, любов до людей – ось та область почуттів і моральних принципів, відкрита християнством, поставлена в основу будови нової культури, що мусить бути основою парадигми професійної діяльності лікаря-психолога.

Ключові слова: християнство, медична психологія, моральні якості лікаря-психолога, любов, милосердя, доброзичливість, щастя, сенс життя.

**THE MEANING OF LOVE AS A MORAL VIRTUE OF A MEDICAL PSYCHOLOGIST
IN THE CONTEXT OF THE SPIRITUAL PARADIGM OF ORTHODOXY**

Abstract. Formulation of the problem. In modern conditions of information and technological progress there is a decline in public morality and the decline of universal values, the violation of the traditional institution of the family, which exacerbates the problem of moral education of the younger generation and, as a result, increases the risk of personal crises. Therefore, it is

important to determine the moral guidelines on which the psychologist should be based in the process of his professional activity, first of all the question of love of neighbor.

Formulation of the purpose of the article. The aim is to determine the peculiarities of understanding "love" as a moral and ethical basis for the professional activity of a psychologist, from the standpoint of canonical Orthodoxy.

Analysis of recent research and publications. The theme of love has been and is relevant for all times. Many scientists and scholars have thought about this topic, among them: Confucius, Plato and Seneca, famous teachers - J. Herbert, J. Comenius, J. Locke, J. Pestalozzi, J. J. Rousseau, as well as K. Helvetius, A. Makarenko, F. Prokopovich, G. Skovoroda, K. Ushinsky, V. Sukhomlinsky and others. Particular attention should be paid to the work of the church fathers: John Chrysostom, St. Augustine, Basil the Great and others. Among modern scientists, love as a psychological category was studied by: I. Bekh, O. Gai, O. Jura, O. Sukhomlynska, K. Chorna, L. Babenko, U. Uvarova, O. Yakovenko, and others.

Materials and methods of research. The methodology of this article was based on the axiological doctrine of spiritual, moral, aesthetic values. The following research methods were used: analytical, comparative, and theological, which allowed to comprehend the sacred texts of Christianity.

Presenting main material. The concept of "love" in the Orthodox interpretation appears both as a gift of God and as a special state of mind. In contrast to the philosophical concepts of love – eros, or carnal love – there is a special Christian love, where the authority is God, in whom the foundations of love, kindness, compassion and peace are laid. Unfortunately, in our time, the departure from God, from the understanding of love as a divine gift, enrichment not with spiritual but with material values cause huge problems on a global scale, which are reflected in the growth of mental health disorders, aggression, conflict, depression.

Conclusions and prospects for further research. The mission of a psychologist is seen, first of all, in the return of the client's personality to the system of true values, among which the greatest, according to the famous words of the Apostle Paul, is love. Humanity, mercy, compassion, love for people - this is the area of feelings and moral principles, opened by Christianity, is the basis for the construction of a new culture, which must be the basis of the paradigm of professional activity of a psychologist.

Key words: Christianity, medical psychology, moral qualities of a psychologist, love, mercy, benevolence, happiness, meaning of life.

Постановка проблеми. На сьогоднішній день особливо гостро постала проблема кризи суспільної моралі та падіння загальнолюдських цінностей. Особливо це стосується молоді та підростаючого покоління, адже сучасний світ – є світ інформаційно-технологічного прогресу, де не тільки можливо досягти успіху в плані реалізації, а й згубити себе. Головне завдання полягає в тому, де знайти межу? Той важіль який би переважив, направив людину в правильне русло. Зростання ризику кризових станів особистості, які потребують медико-психологічного втручання, робить актуальним визначення моральних орієнтирів, на які має спиратися лікар-психолог у процесі своєї професійної діяльності, насамперед питання любові до ближнього.

Сучасна молодь значну частину часу перебуває у віртуальному світі, відірвана від реалій життя, втрачаючи критичність сприйняття. Реальний світ лякає, а прагнення позбутися внутрішніх страхів робить привабливими фільми жахів, неприйняття оточуючими викликає інтерес до негативних героїв, які наділені злобою, підступністю, заздрістю, а то й жорстокістю. Молодь все частіше віддаляється від таких важливих чеснот, що були притаманні традиційним патріархальним суспільствам, як віра, милість, любов, співчуття, доброзичливість, повага до батьків і т. п. Як наслідок - спостерігається зростання порушень психологічного здоров'я, втрата сенсу життя. До професійних завдань лікаря-психолога відноситься як медико-психологічна допомога таким пацієнтам, психокорекційна робота з їхнім мікросоціальним оточенням, так і психопрофілактичні втручання та психогігієна. Ми досліджуємо в даній роботі поняття, що не включене до стандартних протоколів лікування

пацієнтів, однак без нього жодні зусилля медиків не будуть ефективними, бо це поняття є похідним від Бога, основою всього сущого, його втрата веде до знищення, тоді як здобуття здатне зцілити і душу, і тіло. Це є поняття любові, і далі ми всебічно його розглянемо з точки зору як світської науки, так і, насамперед, богослов'я.

Формулювання мети статті. Метою є визначення особливості розуміння «любові» як морально-етичної основи професійної діяльності лікаря-психолога, з позицій канонічного православ'я.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Звісно, щоб дати відповідь на питання щодо моральних основ професійної діяльності лікаря-психолога в умовах кризи моралі і свідомості суспільства, потрібно звернутися до першооснов виникнення самої людини, адже основою всього сущого є Любов. Тема любові була і є актуальною для всіх часів. Над даною темою замислювалися як отці церкви, серед яких Іоан Златоуст, Августин Блаженний (Аврелій Августин, 2015), Василь Великий, так і багато інших учених та науковців різних країн та епох, зокрема: Конфуцій, Платон (Мироненко, 2010, Сенека, відомі педагоги – Й. Герберт, Я. Коменський, Дж. Локк, Й. Песталоцці, Ж.Ж. Руссо, а також К. Гельвецій, А. Макаренко, Ф. Прокопович, Г. Сковорода (Григорій Сковорода, 2015), В. Сухомлинський, К. Ушинський та інші.

Серед сучасних учених любов як психологічну категорію досліджували: І. Бех, О. Гай, О. Джура, О. Сухомлинська, К. Чорна, Л. Бабенко, У. Уварова, О. Яковенко та ін. Особливо слід відмітити погляди Ю. Ковальчука (Ковальчук, 2016), який розуміє та ототожнює поняття «любов» виключно у зв'язку з людською екзистенцією, зневільо-

вуючи будь – яке окремого онтологічного статусу любові, де любов визначається як те, що діється між «Я» і «Ти» людського порогу. Між тим, учений Д. Мартишин окреслюючи стан та перспективи розвитку сучасного суспільства, наголошує на необхідності подальшого вивчення проблем соціальної доктрини християнства та морального богослов'я, оскільки сучасна етична проблема та питання щодо впливу релігії на ціннісні основи облаштування сучасного суспільства фундаментально пропрацьовано релігійною етикою і соціальним вченням церкви (Мартишин, 2015). Науковець А. Скляр вважає, що любов спрямована на порятунок як окремої людини, так і всього суспільства в цілому. Християнство проповідує насамперед діяльну любов, спрямовану на вдосконалення світу, на таке його перетворення, де головним є дух любові, милосердя, співчуття (Скляр, 2017).

Матеріали та методи дослідження. В основу методології даної статті було покладено аксіологічне вчення про духовні, моральні, естетичні цінності, їх зв'язок між собою, з соціальними і культурними чинниками та особистістю людини (Киридон, 2016). Використані наступні методи дослідження: аналітичний, порівняльний, а також богословський, який дозволив осмислити священні тексти християнства.

Обмеження дослідження були пов'язані з тим, що воно на даному етапі було суто теоретичним, орієнтовним щодо вибору стратегії подальшого вивчення поняття любові в його практичному значенні професійного міжособистісного спілкування лікарів-психологів.

Етичні аспекти дослідження враховували норми біоетики, деонтології та суспільної толерантності.

В процесі дослідження конфлікту інтересів не було, фінансові питання не виникали.

Виклад основного матеріалу. Незважаючи наплинність часу, зміну історичних подій, епох та століть, поняття «любов» залишається надзвичайно актуальним в житті кожної людини. Розвиток та створення нових технологій, поліпшення матеріальних умов ніколи не принесуть людству радості та спокою душі, якщо в глибині своєї душі вони не будуть відчувати любові. Відповідно до філософського словника: «Любов – це задоволення, породжуване речами, живими істотами або особами» (Шинкарук, 2016). Дане твердження ґрунтується на тому, що любов приносить лише задоволення. У свою чергу, задоволення – це позитивно забарвлена емоція, що стверджує вдовolenня однієї або кількох проблем. Слід зауважити та погодитися з даним твердженням, що любов – це задоволення. Однак задоволення – це більш твердження, яке можна віднести до егоїзму, і в сучасному світі, на жаль, люди нерідко обмежують-

ся даною тезою. Як наслідок всього цього, на сьогоднішній день маємо розлучення, війни, людські страждання. Напевно, відповідь криється в тому, що любов сприймають та використовують, перш за все, як задоволення власних потреб.

За останні роки, науковцями було здійснено чимало опитувань серед молоді стосовно ставлення і розуміння поняття «любов». До прикладу, згідно з дослідженнями О. Екимчик, уявлення дівчат про кохання є більш диференційованими і більшою мірою асоціюються з прив'язаністю, емоційністю, турботою один про одного. Як правило, така любов проявляється у вигляді флірту, в процесі спілкування. А от у чоловіків, любов проявляється набагато простіше та раціоналістичніше (Екимчик, 2017). За результатами наукових досліджень (Стрижова, Лупандін, 2011), у чоловіків і жінок юнацького віку виявлено і відмінності у конативному компоненті романтичних взаємин. При цьому, провідним типом любові і у чоловіків, і у жінок є любов-сторге (прив'язаності, дружби).

Однак у пізньому юнацькому віці суб'єктивна значущість сторге, любові-дружби, знижується. Менш значущою стає і стратегія агапе – жертвовної любові. При цьому, у чоловіків зростає значущість прагми – егоїстичного кохання, а у жінок – манії, надмірної захопленості особистості проблемами романтичних взаємин (Екимчик, 2017).

А от Всесвітньою організацією охорони здоров'я (ВООЗ) любов (вірніше закоханість) взагалі включено до переліку психічних відхилень за типом залежності, на кшталт алкоголізму, kleptomанії й токсикоманії, тому що любов спричиняє занепокоєння, безсоння, переривчастий сон, головні болі (Соболев, 2018). Виникає запитання: чи насправді це так? Якщо розглянути етимологію поняття «любов», то стане зрозуміло, що воно позначає не лише потребу, прив'язаність чи задоволення, але й повагу, шану (Гаплевська, 2006).

Поняття «любов», на нашу думку, найглибше розкривається в християнському віровченні, де джерелом любові є Господь. У Євангеліє зазначається, що любов є витоком і першоосновою всіх благ: «По тому пізнають усі, – говорить Господь, – що ви учні мої» (Ін.13, 35). Саме любов є тою основою, на якій тримається світ. Любов – це насамперед жертвовність, і вона понад усе: «Любов всього і є глава всіх благ: хоч і пророцтва припиняться, і мови замовкнуть, і знання скасується ... перебувають три: віра, надія, любов; але любов із них більше» (1 Кор.19, 8, 13). Аналізуючи дане твердження, потрібно звернути увагу на те, що в ньому любов постає загальним світовим законом. Як зазначає св Іоанн Златоуст, «Не потрібно нам ні труди, ні подвигів, якщо ми любимо один одного, – це шлях, який сам собою веде до основних моральних чеснот» (Іоанн Златоуст, 2006).

В основі християнського вчення – любов (агапе) постає як всеосяжна Божа любов. Саме вона є сутністю і милістю Господа. Любов людини до Бога складається з його любові до самого себе і любові до інших людей. Прикладом тому є типовий християнський вислів апостола Павла, до Галатів: «Люби ближнього свого, як самого себе» (Біблія: Новий Заповіт, Послання св. Апостола Павла до Галатів, 1988). В цьому вислові криється вся сутність християнської любові, яка закликає любити не тільки друзів, родичів, а й ворогів своїх. Сам Бог подав людям приклад нескінченної і рятівної любові, і Новий Заповіт, а за ним і християнські мислителі протягом всієї історії християнства невинно закликають людей до наслідування божественної любові. «Отже, будьте наслідувачами Богові, як улюблені діти, і поведіться в любові, як і Христос полюбив вас, і видав за нас Самого Себе, як дар і жертву Богові на приємні пахощі» (Біблія: Новий Заповіт, Послання св. Апостола Павла до Ефесян, 1988). Якщо заглиблюватися і порівнювати Старий і Новий Заповіти то чітко простежується пояснення агапічної любові в Новому заповіді. Де полюбити Бога можна лише тоді, коли полюбиш ближнього свого. На тайній вечері Господь тричі сконцентрує свою увагу саме на цьому: «Нову заповідь Я вам даю: Любіть один одного! Як Я вас полюбив, так любіть один одного й ви!» (Біблія: Новий Заповіт, 1988).

В більшості монотеїстичних релігій – ісламу, іудаїзму, а також віровченні буддизму – пропагується любов лише до однодумців. Християнство ж відрізняється тим, що проповідує любов до всіх людей, незалежно від віросповідання, національностей чи політичної приналежності. Сам Ісус Христос зазначає: «І язичники люблять тих, хто їх любить. А я кажу вам – любіть ворогів ваших. Не проклинайте, а любіть і благословляйте їх» (Біблія: Новий Заповіт, 1988). Тобто християнська любов відрізняється від звичайного розуміння любові в побутовому сенсі цього феномену. Оскільки для плотського життя любов – це піклування та прояв її до своїх близьких, родичів, друзів, а в християнстві поняття любові є всеосяжним, тобто любов, яка є проявом благодаті, потрібно проявляти до всіх людей. Для того щоб відчувати цю благодать, потрібно злитися з Богом через Його Церкву, а також подавляти свої пристрасті, такі як: гординю, блуд, ненависть, брехню і т.п. Любов – це внутрішній духовний світ кожної людини.

До прикладу, в стародавній Греції поняття «любов» розуміли в трьох значеннях: ерос, філіос і агапе: ерос – любов плотська, філіос – любов до батьківщини, агапе – це найвища, жертвна ступінь любові, коли той, хто любить, готовий померти за того, кого любить. В цьому контексті цікавими виявляються погляди Платона щодо любові – еросу. Філософ вирізняє два поняття: «гімерос» – що означає потяг, жагу, та «потос» – любовна жага (Миро-

ненко, 2011). Ці поняття близькі за значенням щодо поняття «ерос», фактично вони – його синоніми. По суті, це піднесені відносини, в яких партнери знаходяться разом через глибокі почуття один до одного. Такі почуття абсолютно безкорисливі і позбавлені очікування майбутньої вигоди. Також цими людьми рухає зовсім не пристрасть, а більш високі мотиви, тому тут не важлива сексуальна близькість.

Якромантикідеаліст Платон вірив, що після створення світу Богом, душі людей розділяються. З тих пір кожна душа страждає від втрати і шукає свою половинку. Ця теорія лежить в основі вчення про душевну близьку та про значення любові як потреби кожної людини знайти споріднену душу. Під любов'ю мається на увазі повернення втраченої єдності, гармонії протилежності, половинки, якої не вистачає (Мироненко, 2011). Тобто, якщо для стародавніх греків любов розглядалася у певних вузьких значеннях, то для християнина це значення значно ширше, оскільки додаються ще кілька характеристик: вірність, чесність, чистота почуттів. Тобто, якщо двоє людей, які люблять один одного, готові пожертвувати собою заради іншого, вірні й чесні один перед одним, а також у помислах, значить, це і є християнська любов. Стародавні греки розуміли поняття «любов» як суто земне, тоді як для християнина вона є божественна, тобто Божа любов. Слід нагадати думки Августина Блаженного, який розвивав ідею агапічної любові. Він зазначав, що: «Позаяк чеснота веде нас до блаженного життя, вона є ніщо інше, як найвища любов до Бога» (Аврелій Августин, 2015). Тобто Августин серед всіх різновидів любові, найбільшу перевагу віддавав агапічній любові, яку заповідав сам Господь, Його Творіння були створені з любов'ю, тому можлива любов тільки в Богові. Ревність богослова по душам людським заключалася в тому, щоб переконати і споглянути на красу Бога і полюбити Його. «Якщо ви любите душі людські, любите їх у Бозі... і наводьте якнайбільше їх до Нього». «Ти Сам, Боже, є їхньою радістю. Щастя в тому, щоб радіти в Тобі і для Тебе, і через Тебе. Це і є справжнє щастя, і немає більше жодного іншого» (Аврелій Августин, 2015). Цікаву позицію по даному питанню висловив святий Василій Великий, який вважав, що через любов до Бога можна здобути успіх у любові до ближнього, а через любов до ближнього знов повернутися до любові до Бога (Василій великий, 2007); хто любить Бога, той любить і ближнього. Господь сказав: «Хто любить Мене, той держатиме слово Моє» (Біблія: Новий Заповіт, 1988).

Цілком очевидним і зрозумілим є той факт, що все живе на землі було створено з любов'ю і для любові. І Господь постає її джерелом. Тому доцільним буде зазначити, що любов є найперша християнська чеснота, і також виявлення дару Святого Духа. Апостол

Павло говорить про любов в контексті інших духовних дарів на називає її найдосконалішим даром, який ніколи не перестає (Біблія, Новий Заповіт. Полання апостола Павла до Коринтян, 1988). Дійсно, справжня любов, завжди надихає людину, сповнює її новими емоціями, робить її сильнішою, наділяє її здатністю творити щось нове та вдосконалюватися.

Доцільним буде пригадати аксіологічні роздуми українського філософа та мислителя Г. Сковороди, творча спадщина якого пронизана проблемами любові, радості та щастя. У своїх численних творах мислитель розкриває концепцію любові, яка заключається у занятті улюбленою справою, що приносить втіху: «Хто по-справжньому що-небудь любить, той, доки любимий предмет з ним, не відчуває, здається, від цього особливого задоволення, але як тільки предмета не стане, як він вже переживає найжорстокіші любовні муки. Чому це? Тому що коли не любити всією душею корисних наук, то всякий труд буде марним» (Григорій Сковорода, 2011). Як бачимо, слова філософа звучать вельми сучасно й тісно переплітаються не лише із ідеями християнських теологів, але й з проблемою професійної етики, яка має бути провідною компетенцією лікарів. Медичні психологи мають усвідомлювати, що фармакотерапія може полегшити симптом, але вилікувати хвору душу можливо лише завдяки любові. В нинішньому прагматичному світі любов знецінюється, її не вистачає. Вимушене дотримання соціальної дистанції в зв'язку з пандемією

ще більше віддаляє людей один від одного. І в цій складній реалії на лікарів-психологів покладається майже рівноапостольна місія – зігрівати душі, примножувати любов, що робить морально-етичний аспект професійної діяльності медичних психологів найважливішою фаховою компетенцією.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, розглянувши поняття «любові» в православній інтерпретації, слід зробити певні узагальнення. З одного боку, любов постає як дар Божий, і з іншого, як особливий стан душі. На відміну від філософських концепцій любові – ерос, або плотської любові, постає особлива християнська любов, де авторитетом є Бог. Саме в Ньому закладені основи любові, доброти, співчуття та миру.

Місія лікаря-психолога вбачається насамперед в поверненні особистості клієнта до системи справжніх цінностей, серед яких найбільшою, за відомими словами апостола Павла, є любов. Гуманність, милосердя, співчуття, любов до людей – ось та область почуттів і моральних принципів, відкрита християнством, поставлена в основу будови нової культури, що мусить бути основою парадигми професійної діяльності лікаря-психолога.

Наше дослідження є суто теоретичним, однак це лише перший його етап. Надалі планується провести ґрунтовне емпіричне вивчення розуміння поняття любові лікарями-психологами і того значення, яке вона має у їхній професійній діяльності, в порівнянні з аналогічним опитуванням пацієнтів.

Список використаних джерел:

1. Аврелій Августин – книги і біографія (2015). URL: https://www.yakaboo.ua/ua/author/view/Avrelij_Avgustin/.
2. Біблія або Книги Святого письма Старого і Нового Заповіту (1988), Іван Огієнко (пер.). URL: <http://www.my-bible.info/biblio/ukrainskaya-bibliya/poslanie-k-galatam.html>.
3. Василій Великий Морально-аскетичні твори (Пер. з давньогрецьк. Л. Звонської), Львів : Свічадо, 2007. 380 с. (серія: Джерела Християнського Сходу). ISBN 978-966-395-082-2 (Ru).
4. Шинкарук В. Філософський словник. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Shynkaruk_Volodymyr/Filosofskyi_entsyklopedychnyi_slovnuk/.
5. Гаплевська О.І. До етимології поняття любов. *Гуманітарний часопис*. 2006. URL: [file:///C:/Users/BB3F~1/AppData/Local/Temp/gumc_2006_1_11\(1\).pdf](file:///C:/Users/BB3F~1/AppData/Local/Temp/gumc_2006_1_11(1).pdf).
6. Григорій Сковорода. Повна академічна збірка творів [ред. Леонід Ушкалов]. Харків-Едмонтон-Торонто : Майдан ; Вид-во Канадського Інституту Українських Студій, 1399 с.
7. Єкимчик О.А. Психологія любові у відношеннях чоловіка та жінки: методи психологічної діагностики, Кострома : КДУ, 72 с. ISBN: 978-5-8275-0859-4.
8. Іоанн Златоус Повне зібрання творів (у 12 книгах), SBN: 5-98891-035-1.
9. Киридон А.М. та ін. Аксіологія. *Велика українська енциклопедія*. Т. 1 : А-Акц. 592 с. ISBN 978-617-7238-39-2/
10. Ковальчук Ю.В. Інтерпретація «Іншого» у концепції любові Ж.-П. Сартра. *Збірник тез Міжнар. науково-практичної конференції «Роль суспільних наук у процесі розвитку суспільства в умовах сьогодення»* (м. Дніпро, 16-17 вересня 2016 року). Дніпро, 2016. С. 53–55
11. Мартишин Д.С. Введення в соціальне служіння Православної Церкви: навчальний посібник. Київ : Видавництво Ліра-К, 2015. 198 с.
12. Мартишин Д.С. Основи християнської есхатології: навчальний посібник. Київ : Видавництво Ліра-К, 2015. 124 с.
13. Мироненко О. Платон Афіньський. Політична енциклопедія, ред. Ю. Левенець, Ю. Шаповал. Київ : Парламентське видавництво, 2011. 558 с. ISBN 978-966-611-818-2.
14. Соболев О. Любов як морально-правова категорія приватного права, *Цивільне право і процес*. 2018. № 12. С. 75–79.

15. Скляр А.В. Сотеріологічна сутність любові в філософії Вол. Соловйова як важлива складова східно-православної духовної традиції, *Соціально-гуманітарні науки та сучасні виклики. Матеріали II Всеукраїнської наукової конференції. 26–27 травня 2017 р., м. Дніпро. Частина I*, [ред. О. Ю. Висоцький]. Дніпро : СПД «Охотнік». С. 161–163.
16. Скворода Г.С. Твори у двох томах. Т. 2. Київ : АН УРСР, 1961. 623 с.
17. Стрижова Є.Н., Лупандін В.І. Уявлення про любов у чоловіків і жінок різного віку. Чи існує конфлікт поколінь? *Вісник Уральського державного університету. С. 1. Проблеми освіти, науки та культури*. 2011. Т. 2, Вип. 89, С. 207–214.

References:

1. Aurelius Augustine - books and biography (2015). Retrieved from: https://www.yakaboo.ua/ua/author/view/Avrelij_Avgustin/
2. Bible or Books of the Holy Scriptures of the Old and New Testaments (1988), Ivan Ogienko (trans.). Retrieved from: <http://www.my-bible.info/biblio/ukrainskaya-bibliya/poslanie-k-galatam.html>.
3. Vasily the Great (2007). Moral and ascetic works (Translated from the ancient Greek by L. Zvonska). Lviv: Svichado, 2007. 380 p. (series: Sources of the Christian East), ISBN 978-966-395-082-2.
4. Volodymyr Shinkaruk (2016), Philosophical Dictionary [Electronic resource]. Retrieved from: https://chtyvo.org.ua/authors/Shynkaruk_Volodymyr/Filosofskiy_entsyklopedychnyi_slovyk/.
5. Gaplevska, O.I. (2006). On the etymology of the concept of love, Humanitarian Journal. Retrieved from: file:///C:/Users/BB3F~1/AppData/Local/Temp/gumc_2006_1_11.pdf.
6. Hryhoriy Skovoroda (2011). Complete academic collection of works [ed. Leonid Ushkalov]. Kharkiv-Edmonton-Toronto: Maidan; Published by the Canadian Institute of Ukrainian Studies, 1399 p.
7. Yekimchuk, O.A. (2017). Psychology of love in the relationship between man and woman: methods of psychological diagnosis, Kostroma: KSU, 72 pp., ISBN: 978-5-8275-0859-4.
8. John Chrysostom (2006). Complete Works (in 12 books). SBN: 5-98891-035-1.
9. Kiridon, A.M. and others. (2016). Axiology. Great Ukrainian Encyclopedia. Vol. 1 : A-Akts. 592 p. ISBN 978-617-7238-39-2 /
10. Kovalchuk Yu.V. (2016). Interpretation of the "Other" in the concept of love J.-P. Sartre. Collection of abstracts International. scientific-practical conference "The role of social sciences in the development of society in today's conditions" (Dnipro, September 16–17, 2016). Dnipro. P. 53–55
11. Martyshyn D.S. (2015). Vvedennia v sotsialne sluzhennia Pravoslavnoi Tserkvi: navchalnyi posibnyk [Introduction to the social service of the Orthodox Church: textbook]. Kyiv: Lira-K Publishing House. 198 p. (Ru)
12. Martyshyn D.S. Osnovy hrystyanskoï eschatologii: navchalnyi posibnyk / DS Martyshyn. - Kyiv: Lira-K Publishing House, 2015. - 124 p.) Ru)
13. Mironenko, O. (2011). Platon of Athens, Political Encyclopedia, ed. Yu. Levenets, Yu. Shapoval, Kyiv: Parliamentary Publishing House, 558 pp. ISBN 978-966-611-818-2.
14. Sobolev A. (2018). Love as a moral and legal category of private law, Civil law and process, № 12, pp. 75-79).
15. Sklyar A.V. (2017), Soteriological essence of love in the philosophy of Vol. Solovyov as an important component of the Eastern Orthodox spiritual tradition, social sciences and humanities and modern challenges. Proceedings of the II All-Ukrainian Scientific Conference. May 26-27, 2017, Dnipro. Part I, [ed. O. Yu. Vysotsky], Dnipro: SPD "Hunter", P. 161-163.
16. Skovoroda G.S. (1961). Works in two volumes. Vol. 2. Kyiv: AN URSR, 623 p. Strizhova, EN, Lupandin, VI (2011), The idea of love in men and women of different ages. Is there a generational conflict ?, Bulletin of the Ural State University. P. 1, Problems of education, science and culture, Vol.2, Vol. 89, pp. 207-214.